

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Voorbeschouwing. De tijd van het recht
Zwalve, W.J.

Citation

Zwalve, W. J. (2000). Voorbeschouwing. De tijd van het recht. *Bw-Krant Jaarboek*, 16, 9-10. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/36689>

Version: Not Applicable (or Unknown)
License: [Leiden University Non-exclusive license](#)
Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/36689>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

Voorbeschouwing

DE TIJD VAN HET RECHT

W.J. Zwolve*

hora fugit, tempus fluit
'de uren vliegen voort, de tijd vervliet'

In deze jaargang van het BW-krant Jaarboek treft de lezer een aantal opstellen aan waarin het element 'tijd' centraal staat. Ik trof daarin echter geen beschouwing aan over de tijdberekening in het recht en dat is jammer omdat ons BW daarin een bijzondere vooruitgang te zien geeft ten opzichte van de wetboeken van de ons omringende landen. Ik neem daarom, bij wijze van voorbeschouwing, de vrijheid daarop de aandacht te vestigen. Het Romeinse recht namelijk hanteerde een bijzonder grove wijze van tijdberekening: het rekende niet *a momento ad momentum*, maar *ad diem* (D. 41,3,6 (Ulpianus)). Deze berekeningswijze werd ingegeven door het feit dat de dag in de oudheid slechts bezwaarlijk kon worden verdeeld in vaste tijdsperiodes, zoals tegenwoordig mogelijk is. De zonnwijzer (*solarium*) immers is in zijn functionaliteit beperkt tot de tijd waarin de zon schijnt. Hij geeft bovendien per definitie een variabele tijd weer: zo telde de dag van 23 december te Rome 8 uur en 54 minuten, terwijl de dag van 25 juni, alweer te Rome, 15 uren en zes minuten telde. Bovendien dient men daarbij in aanmerking te nemen dat het uur zelf varieerde: slechts op 23 maart en 25 september telde dat zestig minuten. De in juridische procedures niet ongebruikelijke waterlopers (*clepsydrae*) zijn natuurlijk ter objectieve bepaling van een tijdstip onbruikbaar, omdat daardoor slechts het verloop van een overigens willekeurige tijd wordt aangetoond. Een en ander verduidelijkt waarom het Romeinse recht niet anders kon dan de juridische tijd in dagen weer te geven. Deze *computatio civilis* wordt, zelfs tegenwoordig, nog in veel landen gevolgd en ook wij hebben ons daarvan eerst in 1992 bevrijd. Zo kende het oude BW de regel dat het tijdstip van vestiging van een hypotheek werd bepaald naar de *dag* van inschrijving. Wanneer twee hypotheeken

* Hoogleraar in de historische ontwikkeling van het recht aan de Universiteit Leiden.

op dezelfde dag waren ingeschreven, hadden de hypotheekhouders gezamenlijk een hypotheek van dezelfde dagtekening, *‘onverschillig op welk uur de inschrijving gedaan is, al ware het ook dat het uur door den bewaarder mogt zijn aangetekend’* (art. 1226, lid 2 OBW (1838)). Het bestaan van zo’n regel, die bijvoorbeeld nog steeds in Duitsland (§ 879 I BGB) en Frankrijk (art. 2134 Cc) wordt gehanteerd, illustreert dat het privaatrecht zich eeuwenlang met succes ongestraft teweer kan stellen tegen technische vooruitgang. De tijd immers wordt al enige eeuwen niet meer berekend aan de hand van de onzekere en variabele stand van de zon, maar door mechanische klokken die op uniforme tijdzones kunnen worden ingesteld en de dag verdelen in vaste uren, minuten en seconden. Zo wordt een nauwkeurige vaststelling van de rangorde van elkaar in de tijd opvolgende rechten mogelijk. Art. 3:21, lid 2, sub b BW behelst daarom meer dan slechts een klein detail waarin het nieuwe BW verschilt van het oude: het markeert een fundamentele verandering van geesteshouding. De moderne tijdrekening heeft haar intrede in het recht gedaan.